

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Книга Психология
Том 99

ANNUAIRE DE L'UNIVERSITE DE SOFIA „ST. KLIMENT OHRIDSKI“
FACULTE DE PHILOSOPHIE
Livre Psychologie
Tome 99

ВЪЗГЛЕДЪТ ЗА АЗ-А В ПСИХОАНАЛИТИЧНАТА ТЕОРИЯ: ТЕРАПЕВТИЧНИ ИМПЛИКАЦИИ

ТЕОДОРА СТОЕВА

Катедра „Социална, трудова и педагогическа психология“

Теодора Стоева. ВЪЗГЛЯД НА „Я“ В ПСИХОАНАЛИТИЧЕСКИЕ ТЕОРИИ: ТЕРАПЕВТИЧЕСКИЕ ИМПЛИКАЦИИ

В студии представлени психодинамически възгледи на „Я“ в: „ортодоксални“ модел; егo-психология; психология обектних отношения; психология „Я“; аналитическа психология К. Юнга. Было рассмотрено развитие идеи для „Я“ от его непризнания (класически психодинамически) до его превращение в обект исследовательский фокус (психология „Я“). Были найдени приложные аспекты каждая теория.

Teodora Stoeva. PERSPECTIVES OF „I“ IN THEORIES OF PSYCHOANALYSIS: IMPLICATIONS FOR THE THERAPY

In this article are presented perspectives of „I“ in: “ortodox“ models, ego-psychology, psychology of object relations, analytic psychology. It treats the development of the idea about „I“ from its unacknowledgement to its transformation in an research object of interest. It were found the practical aspects of the each theory.

ПСИХОАНАЛИТИЧНИ ШКОЛИ

1. Класическа психодинамическа

През последните десетилетия популяризацията на психодинамически теории като тези на З. Фройд и К. Юнг довежда до различни дискусии за психодинамическите компоненти на Аз-а не само в научната, но и в популярната психодинамическа литература.

З. Фройд разглежда Аз-а като даденост. Неговите усилия са били насочени основно към извършване на прецизен анализ и „дисекция“ на психиката. В своите трудове той никога не е представял експлицитна концептуализация на Аз-а. Въпреки това в неговите теоретични разсъждения лесно могат да се открият импликации, свързани с определено разбиране за Аз-а.

Развитието на теоретичния модел на психиката на З. Фройд преминава през три етапа. На първия етап основен акцент в разработките му придобива проблемът за „афективната травма“, разглеждана като резултат на репресирани афекти. Вторият етап в теоретизирането на З. Фройд е свързан с „топографската“ хипотеза за психичното, според която психичната система е съставена от несъзнателно, предсъзнателно и съзнателно. Третият етап от психоаналитичното теоретизиране на З. Фройд е свързан с представата за определена структура на психиката. Според структурната теория на З. Фройд психичният апарат се състои от три функционални групи: ид, който е психологическото представителство на нагоните; его-то, включващо функции, свързващи индивида с околната среда; и суперего-то, обхващащо моралните предписания и идеалите на индивида. В процеса на създаване на структурната теория З. Фройд започва да обръща повече внимание на въпроса за Аз-а и личностната структура. В научните си разработки (The ego and the id 1923) той вече отграничава механизмите, чрез които хипотезираният ид, его и суперего си взаимодействат един с друг и с външната реалност. Основен акцент обаче в разработките на З. Фройд става борбата между тези три инстанции, като Аз-ът остава „в сянка“. По-скоро в разработките му се имплицира понятието за един всеобгръщащ психичния живот Аз. Може да се счита, че доколкото в описаната от З. Фройд клинична работа Аз-ът е представен като даденост, смисълът му дори на „рамка“ на психичната система се изгубва.

Ж. Masterson посочва, че когато З. Фройд говори за Аз-а, той го нарича „душа“, един термин, който се изгубва при превода на разработките му. В неговите „три провинции на душата“ термините es („то“), ich („аз“) и über ich („супер-аз“) са преведени на английски като ид, его и суперего. Онова, което З. Фройд нарича „структура на душата“, се замества с „психичен апарат“, а „организация на душата“, се превежда като „психична организация“. Подобно транслиране на термините демистифицира абстрактното понятие за човешка душа, като го конкретизира до разбирането за механизмите за човешката психика. Според Ж. Masterson има известна ирония в обстоятелството, че терминът „душа“ се е изгубил през десетилетията, въпреки че З. Фройд е имал убеждението, че именно понятията за душа и Аз са в основата на разбирането за неговата система на психоанализа.

Когато З. Фройд говори за Аз-а, той използва думата ich в два смисъла: Аз-а като цялостна личност и Аз-а като его, или като представителство на ума. Първият от посочените два смисъла на думата визира отношението на З. Фройд към неговите пациенти като към личности, като към Аз-ове. От

една страна, е желанието му да създаде „обща психология“, която да може да бъде използвана за описание на менталните феномени, които наблюдава в практиката си. От друга страна, стои разбирането му, че пациентите му не са просто сбор от несъзнателни нагони и от техните деривати, нито че могат да се сведат до его-то, опитващо се да намери компромис между ид-а и суперего-то си на „бойното поле“ на външната реалност. В действителност това са хора със своя персоналност, която е важен аспект от клиничната картина. В този смисъл според Р. Brinich, въпреки че езикът на психоаналитичната теория negliжира въпроса за Аз-а за сметка на конструктите за несъзнателни нагони, либидна фаза на развитието, вътрешни конфликти и защиты, психоаналитичната практика „не забравя“, че всеки пациент привнася в лечението своята уникална персоналност, която си взаимодейства с персоналността и Аз-а на терапевта. В тази връзка Р. Brinich посочва, че психоанализата не трябва да се счита за редуccionистка и механистична, доколкото в нея човешката психика се описва в термините на смисъл и мотиви, а това са понятия, вътрешно свързани с понятието за Аз-а.

Вторият от посочените два смисъла на думата „аз“ е свързан с его-то като една от трите структури на психичния апарат. В това отношение понятието за Аз-а се превръща в една до голяма степен абстрактна институция или представителство, което оперира чрез набор от механични принципи, разграничени от индивидуалността на личността. З. Фройд дефинира его-то чрез неговите функции: на опосредстване на връзката между нагоните (ид) и външната реалност; на „омекотяване“ на конфликта между нагоните (ид) и интернализираните забрани срещу тяхната експресия (суперего); на създаване на механизми (защити) за протекция на его-то от болезнените преживявания на тревожност. На его-то се възлага и критичната роля в развитието чрез неговата способност за идентификация с външни обекти.

Трикомпонентният модел на психиката допуска по-голямо разбиране на „преговорите“ на индивида с външния свят, което довежда и до оценяване на влиянието на средата и интерперсоналните връзки върху поведението. Във връзка с това разбиране З. Фройд излага като основна задача на терапията: „Където е било ид, трябва да бъде его-то“. Това означава, че в психологическата терапия и консултацият индивидът трябва да бъде подпомогнат да развие по-голяма способност за ангажиране с рационално поведение, което в термините на структурната теория означава его-то да опосредства успешно връзката между потребностите, идващи от ид и външната реалност.

Чрез приемането на трикомпонентния модел за психиката като имплицитен съдържателно понятието за Аз-а може да се заключи, че З. Фройд за първи път въвежда идеята за различните аспекти, които изграждат Аз-а и неговата динамична природа. В тази връзка в развитието на психоаналитичните идеи възниква понятието за психодинамика. „Психодинамиката“ се отнася до начина, по който психиката (ум/ емоции/дух/ Аз) се разглежда като активна, а

не статична. Това не означава активност, в смисъл че чувстването и мисленето са дейност на индивида. Чрез това понятие не се обозначават и силите, вътре в самата психика, които активно търсят експресия и удовлетворяване. С този термин активността на психиката не се ограничава и до връзката ѝ с хора и обекти извън нея. Активността е поместена вътре в самата психика, в отношение към самата себе си. По думите на Jacobs това означава, че психиката, личността е изградена от множества „Аз-ове“. Това твърдение може да стане по-ясно, ако разгледаме някои изрази от всекидневната ни реч. Например изразът „Аз не се чувствам на себе си днес“ показва, че говорещият допуска за съществуването на Аз, с който по-често се идентифицира, и на Аз, който преживява в момента. Освен това в тази фраза говорещият се отнася към себе си както към субект (Аз), така и като към обект („себе си“). Анализът на подобни фрази разкрива вътрешни взаимоотношения в самата личност. Оказва се, че индивидът може да изпитва чувства на любов и омраза към определени части от себе си, каквито чувства изпитва към другите. Съществува динамика вътре в психиката, каквато има между нас и другите хора.

Тези части от себе си са описани по различен начин в психодинамичната литература. Въпреки различието на използваните термини подобни описания са опит да се осмисли този феномен. З. Фройд използва термините ид, его и суперего, за да илюстрира своето виждане за вътрешните взаимоотношения в психиката. Е. Верне е най-близо до тази идея на З. Фройд, като в своя транзакционен анализ, базиран на психодинамиката, предлага трикомпонентно описание на Аз-а: родител, възрастен и дете. Тези его-състояния определят вътрешни състояния, например „вътрешния родител“ и „вътрешното дете“ и техните взаимоотношения.

Редица съвременни теоретици, голяма част от които психоаналитично ориентирани, доразвиват постулата за множествения Аз на З. Фройд. Според някои съществува в действителност един обединен Аз, но е необходимо развитието на множество Аз-ове с една децентрализирана организация. Приема се, че множествеността на Аз-овете в сравнение с едно монолитно его води до психологическа свобода. Други изследователи от своя страна също смятат, че психичното здраве е свързано с един „мултицентриран Аз“. Докато много теоретици на психичното здраве като Е. Erikson и J. Loevinger описват идеала за зрелостта като свързан с един интегриран Аз, други изследователи считат, че подобно разбиране не може да е концептуализация на психично здравото функциониране. Съществува и твърдението, че вместо да се разглежда психиката в термините на единство, по-целесъобразно е да се счита, че умът е „общност от Аз-ове“. В тази връзка трябва да се отбележи, че в гешалттерапията се включват упражнения, които дават възможност да се изследват тези множествени Аз-ове. От тази гледна точка в психотерапията е уместно пациентите да бъдат окуражавани да концептуализират своя Аз като общност от Аз-ове, някои от които са постоянни, докато други са преходни; някои от които работят в

„екипи“, докато други –изолирано; някои от които доминират, докато други са в подчинена позиция. Може да се счита, че общността от Аз-ове е метафора, доколкото поведението на човека показва именно това. Някои теоретици подчертават, че съществуват няколко общности от Аз-ове. Jacobs счита, че съществуват субперсоналности, които трябва да разглеждаме в термините на процес и промяна.

В психоанализата като цяло понятието за Аз (третирано в определен смисъл като его) се свързва пряко с процесите на интернализация, инкорпорация и идентификация. В тази връзка е целесъобразно да представим в общ план психоаналитичния възглед за тези процеси. Така с понятието „интернализация“ се обозначават процеси на трансформация, чрез които екстерналните взаимоотношения, обектни репрезентации и форми на регулация стават част от вътрешната психична организация, включително и Аз-структурата. От своя страна с понятието „интроекция“ се обозначава определена форма на интернализация, при която се инкорпорират, т. е. приемат, без да се преработват, характеристики на лице или обект в собствената психика. Този механизъм защитава его-то от тревожност чрез инкорпориране на загубени или „добри“ обекти и като създава възможност на его-то да притежава и контролира инкорпорираните „лоши“ обекти. От друга страна, схващанията за понятието „идентификация“ се свеждат до третирането му като процес, чрез който индивидът или 1) разпростира своята идентичност по отношение на някой друг, или 2) заимства идентичността на някой друг, или 3) слива своята идентичност с тази на някой друг.

3. Фройд третира понятието за его основно по отношение на процеса на идентификация. В тази връзка е целесъобразно да представим възгледа му за този процес. В „Mourning and Melancholia“ той разкрива, че след като веднъж се установи „избор на обект“ (либидното привързване), загубата на обект може да доведе до отдръпване на либидната инвестиция в обекта. Тогава его-то се идентифицира със загубения обект и пренасочва либидното привързване и гняв (свързани със загубата) към самото его. Това отдръпване на либидната енергия в его-то създава „идентификация на его-то с изоставения обект“. С други думи, чрез идентифициране със загубения обект его-то насочва към себе си враждебните си желания и чувства, които иначе би адресирало към обекта, което обяснява ирационалната природа на меланхоличното самомъчение. Идентификацията със загубения обект осигурява неговото заместване чрез „неговата интроекция в его-то“. При меланхолията обезценяването на его-то в действителност се прилага спрямо обекта при представяне на „отмъщението на его-то по отношение на него“. При това его-то се разделя на две, при което едната част се бунтува срещу другата част, съдържаща интоектирания обект. Тази бунтуваща се част съответства на „съвестта“ или „его-идеала“.

Според З. Фройд фундаменталната идентификация с майката и бащата в крайна сметка се обединява под формата на „предпоставка на его-то“. Тази

новосъздадена его-модификация конфронтира другите съдържания на его-то под формата на его-идеал или суперего и функционира основно, за да потисне Едиповия комплекс.

2. Его-психология

Его-психологията възниква като резултат на нарастващото осъзнаване за ролята, която има его-то в развитието. В нея се акцентира върху его-функциите като адаптацията, синтеза, интеграцията на конфликти, креативността, регулацията и модификацията на нагоните.

Както в класическата психоанализа, така и в его-психологията концепцията за Аз-а не се разграничава ясно от тази за его-то. От гледна точка на его-психологията Аз-ът и неговото функциониране се включват в съдържанието на понятието за его. Също така в его-психологията основният акцент е върху защитните механизми, свързани с его-то, поддържащи интрапсихичното равновесие чрез регулиране на вътрешните интеракции между ид-а, суперего-то и реалността. Според Masterson его-то в контекста на его-психологията може да се третира като подпомагачо Аз-а в изпълнението на неговите задачи. Аз-ът може да се разглежда като репрезентативен партньор на его-то, въпреки че то е повече от това, защото в допълнение към репрезентативни аспекти на его-функциите то има също и свое „разписание“, свързано с идентифициране и изразяване на своите собствени желания. Его-то може да се третира като изпълнително оръдие на Аз-а, въпреки че то е повече от това поради това, че регулира баланса между ид-а, его-то и суперего-то.

Ана Фройд

Ана Фройд описва различните защитни механизми, чрез които индивидът може при сблъсък с неизбежен конфликт между вътрешните интернализирани и външни сили да защити себе си от тревожността, която би възникнала, ако инстинктите произведат поведение, което срещне осъждане от страна на суперего-то или на външния свят. В нейните разработки Аз-ът се имплицира в обсъждането на проблема за неизбежните, вътрешни за психиката, конфликти. Тези конфликти (които тя нарича „интернални“ и диференцира от „интернализирани“ и „екстерналните“) са между 1) любов и омраза; 2) активност и пасивност; 3) мъжественост и женственост. Според нея във всеки човек (всеки Аз) съжителстват и двата полюса на тези три дименсии. Обстоятелството, че съжителството на тези тенденции се преживява като конфликтно, имплицира за съществуването на едно интензивно или поне отчасти търсещо кохезия Аз, което се бори да обедини двата полюса (P. Brinich)

При третирането на Аз-а по отношение на защитните механизми трябва да се отбележи, че е важно разглеждането на тези механизми не само в позицията им на защити спрямо тревожността, но и в ролята им на самоизмама. Тези механизми подкрепят самооценката чрез самоизмама. Има два начина, чрез

които мамим себе си. Единият е чрез отричане на импулси, личностни черти или спомени. Вторият е чрез изопачаване или променяне на тези импулси, личностни черти или спомени. Според Р. Вrinich защитните механизми могат да променят възприятието ни за всяка от следните променливи: субект (Аз), обект, идея или чувство. В този смисъл защитните механизми възпрепятстват откриването на реалния Аз и неговото преживяване.

Хартман

Хартман разширява сферата на психоаналитичните търсения, като постулира, че его-развитието отчасти възниква в резултат на естествени, неконфликтни процеси, предназначени да удовлетворят целите, свързани с постигането на адаптация към средата. Той утвърждава съществуването на его, „свободно от конфликти“, като си поставя задачата да изследва как менталният конфликт и „мирното“ вътрешно развитие взаимно се улесняват, респективно пречат.

Според Хартман его-функциите като перцепция, памет, интелигентност и тестиране на реалността са „свободни от конфликти“, като имат „първична автономия“ от нагоните. Другите его-функции загубват своята автономия чрез връзката си с конфликтите. Ако това се случи, те могат да преминат през процес на „промяна на функцията“, т. е. да бъдат неутрализирани по отношение на конфликтите. След като бъдат неутрализирани, те развиват „вторична автономия“ и служат на адаптивни цели.

Хартман разглежда и важноста на организаторската способност на его-то в своето описание на синтетичната му функция, която е свързана с заложените в него тенденции да обединява, интегрира и създава. При акцентирание върху ролята на его-то в адаптацията той разглежда реалността и интерперсоналните взаимоотношения като важни в създаването на оптимални условия за неговото развитие. Така Хартман добавя една нова дименсия към психоаналитичната теория чрез фокусиране върху вродените его-апарати на индивида и тяхното, свободно от конфликт, развитие и върху едно по-активно и адаптивно взаимодействие със средата.

Концепцията на Хартман допринася за отчитането на позитивната сила на его-енергията в терапевтичния процес във връзка с неутрализирането на конфликти и поощряването на едно ново подобро адаптиране. Областите на незасегнато его-функциониране могат да бъдат подкрепени. Могат да се вземат мерки там, където съществува дефицит.

Терапевтичната промяна в контекста на теорията на Хартман може да се третира от гледна точка на интегративната функция на его-то. Доколкото неврозата в термините на психодинамичната теория се третира като неуспех на его-то да съгласува импулсите един с друг и с вътрешните и външни изисквания, този подход на терапевтиране дава възможност на индивида да разшири интегративните способности на его-то върху импулсите, които са били потиснати. В хода на терапията става възможно несъзнателният емоционален модел

„да навлезе“ в сферата на съзнанието и с него да се установят нови взаимоотношения. Именно его-то изпълнява синтезиращата функция при установяване на нови взаимоотношения. Новият синтез дава възможност да се продуцира едно по-гъвкаво вместо едно ригидно автоматично поведение.

3. Психоаналитична школа на „обектните отношения“

Концепцията за обектни отношения е свързана с развитието на интернализирани чувства за себе си и другите, както и с развитието на способност за зрели интерперсонални взаимовръзки. В теорията на обектните отношения се приема съществуването на реален и фалшив Аз (Masrerson). Реалният Аз е изграден от интрапсихичните образи на Аз-а и на значимите други, както и от чувствата, асоциирани с тези образи, заедно със способността за действие в средата, ръководена от тези образи. Образите на реалния Аз са извлечени от реалността и в по-малка степен – от фантазията. Неговите мотиви са насочени към овладяването на реалността като начин за поддържане на равновесие. Фалшивият Аз, от друга страна, е извлечен от инфантилните фантазии и неговите мотиви не са свързани със справяне с реалността, а с осъществяване на защитни фантазии. Целта на фалшивия Аз не е адаптивна, а защитна. От друга страна, фалшивият Аз не е в служба на овладяване, а на избягване на болезнените преживявания, една цел, която той постига на цената на овладяване на реалността.

Феърберн, Кернберг, Уиникот, Клайн

За Клайн интернализацията е основен начин на свързване на Аз-а със света. Его-то е постоянно абсорбиращо в себе си целия външен свят. развитието на его-то е свързано с прогресия от „параноидно-шизоидна“ към „депресивна“ позиция. Параноидно-шизоидната позиция се характеризира с разцепване на обектната представа в „добра“ спрямо „лоша“ майка. Тези представи са конструирани от проекцията на собствените чувства на любов и омраза към майката и последвалото им реинтернализиране заедно с преживяванията, предизвикани от актуалните действия на майката на обгрижване, респективно на необгрижване. Чрез непрекъснат цикъл на проекция и интроекция детето конструира една „разцепена“ представа за майката. Това разцепване помага на детето да управлява агресията към необгрижващата майка чрез осигуряване на отделен (негативен) образ, към който то може да насочи агресията. От своя страна представата за „добрата“ майка функционира, за да съхрани аспектите на обич и протекция, свързани с обгрижващата го майка. Доколкото тази „разцепена“ обектна представа е свързана с дезинтеграция, възниква нова тенденция към обединяване в цялостна обектна структура. Конструирането на цялостен обект се отнася до развитието на „депресивна позиция“. В резултат на това обединение его-то се обогатява и разширява, интернализирайки този нов интегриран образ за майката. Установява се баланс между интроекцията

и проекцията, докато при параноидно-шизоидната позиция преимущество има последният механизъм, при който се проектират чувства на детето към самото него, нямащи нищо общо с реалното поведение на майката. Ако в този нов интегриран образ на майката преобладават предимно негативните аспекти, егото (Аз-ът) на детето ще стане хаотичен и несигурен.

В разработките на Клайн се имплицира идеята за множественост на Аз-а, което проличава в твърдението за съществуването на „вътрешни обекти“. Същата идея се имплицира и в твърдението, че човешката деструктивност и потенциал за фрагментираност само частично се „въздържат“, като обикновено защитно се проектират върху света, увеличавайки параноята и повлиявайки върху външния свят. Оказва се, че хаосът в Аз-а се екстернализира във външния свят.

Феърберн разглежда егото във връзка с интернализацията и създаването на вътрешни обекти в отговор на родителския „провал“. Интернализацията на „лоши“ обекти е ключова за структурализацията на егото. Когато детето е фрустрирано от майка си, непосилната амбивалентност (в проявите на майката като добра и като лоша) се облекчава чрез разцепване на образа за нея в две обектни структури. Когато тя е обгрижваща, тя става „добър“ обект, а когато не е такава, тя е „лош“ обект. Единствено лошият обект се интернализира, за да може детето да го овладее. Затова за Феърберн психопатологията за разлика от психологията „изучава взаимоотношенията на егото с неговите интернализирани обекти“. Проблемът възниква оттам, че интернализираният лош обект „остава“ лош (т. е. неудовлетворяващ), след като е бил интернализиран. За да се разреши проблемът, лошият обект се разцепва допълнително на вълнуващ обект (аспекта на оригиналния лош обект, който „изкушава“ детето) и на отхвърлян обект (аспекта, който фрустрира). При репресиране на вълнуващия и отхвърления обект егото само се разцепва на „либидно“ (обвързано с вълнуващия аспект) и на „антилибидно“ (обвързано с отхвърления обект). Тези допълнителни егото-та са отцепени от централното егото, като така възниква „множественост на егото-тата“.

Феърберн разглежда суперего-то (което според едно от разбиранията за Аз-а в психоанализата се включва в структурата на Аз-а) като възникващо в резултат на особен вид интернализация, която се появява в защита срещу първоначално интернализирани „лоши“ обекти. Така, когато „лошите“ обекти са интернализирани и прикрепени към отцепените елементи на егото-то, детето ги преживява от гледна точка на „централното егото“ като обозначаващи безусловно зло. В отговор на това чувство детето изработва „морална защита“, при което възможността за условно добро е извлечена от интернализирани „компенсаторни добри обекти“, които придобиват ролята на суперего.

Психопатологията, която е резултат от възникването на множествени егото-та и разцепването на отхвърлени срещу вълнуващи обекти, не е свързана с фиксация в определена либидна фаза, а със специална „техника“ на

регулиране на отношенията с интерналните обекти. Например манийните, параноидните, хистерични и фобийни състояния са резултат от трудността в замяната на взаимоотношения с интернални обекти с взаимоотношения с реални външни обекти, т. е. съществува „общо надценяване на вътрешното за сметка на външния свят“.

Уиникот счита, че за структурирането на „психично здрав“ Аз има значение процес на интернализация, свързан с „поддържащата среда“, при която майката отразява вътрешните преживявания на детето. Детето асимилира или интернализира тези отразени преживявания, които стават основата на интегриране на Аз-а. Доколкото детето съзрява, майката все по-малко се ангажира с „отразяването“, което води до „постепенен провал в адаптацията“, която улеснява прогресията през критичните фази на сепарация и диференциация на Аз-а. Според Уиникот майката дори и да се провали в удовлетворяването на някои потребности на детето, ако то е достатъчно съзряло, ще продължи да интроектира образи на майка, която е его-подкрепяща. Така Уиникот е по-близо до Клайн, а не до Феърберн, като счита, че Аз-ът е изграден от интернализации не само на лоши, но и на добри обекти. Трябва да се отбележи, че тезата за наличие на вътрешни „добри и лоши“ обекти, както и тази за съществуването на фалшив и реален Аз в разработките на Уиникот експлицитат идеята за множественост на Аз-а.

При „неподкрепяща среда“ детето ще интернализира основно „лоши“ взаимоотношения. Управлението на тези вътрешни обектни взаимоотношения може да стане толкова трудно, че да предизвика потискането на вътрешната активност, водещо до вътрешна „смърт“, резултиращо в мания или депресия.

В теорията на Кернберг Аз-ът също се разглежда като изграден на базата на интернализация и структурализация на диадичните обектни отношения. Интернализацията на обектни взаимоотношения е свързана с концепта, че във всички интеракции на детето със значимите родителски фигури онова, което детето интернализира, не е представа или репрезентация на другия („обекта“), а взаимоотношението между Аз-а и другия под формата на Аз-образ или Аз-репрезентация, взаимодействащи си с обектния образ, или обектна репрезентация. Според него идентичността се изгражда от идентификациите, създадени по отношение на взаимовръзката с обекта, а не с обекта сам по себе си. Това имплицира идентификация както с Аз-а, така и с другия в тяхната интеракция и интернализация на реципрочните роли на тази интеракция. Това взаимоотношение между детето и обекта се обуславя от афективния тон (либиден срещу агресивен), който детето привнася в интеракцията, като интернализираните обекти ще се преживяват като добри или лоши в зависимост от тона на инициалната интеракция. Интернализацията на добри и лоши обекти следователно създава структурни ядра на вътрешните образи за себе си и другите. „Онова, което е важно, е диадичната, полярна същност на интернализацията, в която всяко обединение на Аз и обектен образ е поместено в специфичен афективен контекст.“

Според Кернберг егото и суперего-то са базирани на интернализирането на добри и лоши обекти. Егото се създава чрез използване на интроекцията за защитни цели, а суперего-то – от ранните интроектирани представи и интегрирани репрезентации на идеалния Аз, идеалния обект и реалистичните родителски изисквания и забрани.

Кернберг третира личностните разстройства във връзка с понятието „разцепване“, което разбира като патологичен защитен механизъм, особено за граничния тип личностна организация¹. Разцепването протектира образите на добрия Аз и добрия обект от опасното присъствие на образа на „всичко лошо“, което може да изпълни егото с тревога, резултиращи в противоречиви „его-състояния“, които отразяват коя представа доминира в момента. За Кернберг разцепването е нормално за детството, но в зряла възраст е проява на патология.

Може да се заключи, че обектните отношения в теорията на Кернберг включват и зависят от неговото разбиране за Аз-а. Може да се счита, че като цяло в теорията на обектните отношения се имплицира наличието на множество по своята природа Аз, доколкото интернализираните обекти (интроектирани други) могат да са в конфликт един с друг.

Теорията за обектните отношения разкрива ролята на интернализираните в психопатологията, което е база за разработване на терапевтичен модел, при който терапевтичната ситуация се разглежда като възпроизвеждаща ранните взаимоотношения, въз основа на които се изграждат интернализираните Аз и обектните репрезентации. Трансферът не се разглежда като съпротива на лечението, а като средство, чрез което аналитикът се запознава с вътрешната организация на преживявания на пациента. Това знание за вътрешните обектни репрезентации дава възможност за промяна на взаимоотношението на пациента със собствения му Аз и другите.

Един от механизмите на трансфер е проективната идентификация. Клайн описва този механизъм така. Идентификацията чрез проекция имплицира комбинация от „отцепени“ части от себе си и проектирането им върху друг човек. Когато проективната идентификация възниква в аналитичния трансфер, заплашващите отречени части на Аз-а се проектират върху терапевта и емоционалната връзка с проектираните компоненти се поддържа чрез несъзнателна идентификация с обекта на проекция. Субектът на проекцията тогава прави опит да се защити спрямо проектираните компоненти чрез различни модели на взаимовръзка с обекта ѝ. Способността на обекта на проекцията (в случая – терапевта) да възприема, да организира проектирането на съдържание определя степента, до която пациентът може да реинтоектира това първоначално проектирано от него съдържание в една поносима форма.

¹ Обектните отношения в граничната личностна организация според Кернберг отразяват конфликти, изразени в дисоцирани егото-състояния, които са резултат от използването на „разцепващи“ защити.

Значимостта на проективната идентификация дава възможност най-малкото пациентът да разкрие вътрешния си обектен свят. Според Феърбърн има риск пациентът „да преживее“ терапевта като лош обект. В този случай психичната промяна е резултат от способността на терапевта да неутрализира активацията на лоши обекти в трансфера, което ще резултира в заучаване от страна на пациента на нови модели на интерперсонално свързване.

Според Уиникот терапевтът трябва да отразява проектирания материал от страна на пациента, като осигурява поддържаща среда, водеща до преживяването на „достатъчно добрата“ майка, улесняващо изследването на Аз-а и научаването на по-здравословни начини на свързване.

Кернберг, работейки с „гранични“ и „нарцистични“ пациенти самостоятелно (вж. „Нетрадиционна психоанализа“ – Кохут), достига до понятието за грандиозен Аз, който съдържа аспекти на „реалния Аз“, на „идеалния Аз“ и на „идеалния обект“. Импулсите и защитите не са изолирани в един автономен Аз, напротив, те намират своя израз в интернализирани обектни отношения, които включват Аз и обект (K. Wallis & Poulton). Както споменахме, според Кернберг граничната личностна организация се характеризира с дисоциарни его-състояния, резултат от използването на „разцепващи“ защити. Афектът отначало е хаотичен, като по време на лечението се изразява чрез ранните обектни отношения, които се проявяват в трансфера. Обектните отношения включват Аз-репрезентации и репрезентации за другите, като се проявяват чрез афект, който ги свързва.

Според Кернберг по време на терапията пациентът проектира върху терапевта нежеланите части от Аз-а и обектните репрезентации, а „запазва“ за себе си добрите атрибути. Задача на терапевта е да се постигне постепенна интеграция на идеализираните и отречени части на обектното отношение в нещо по-поносимо, обхващащо разцепените и поляризираните състояния. Също така Кернберг счита, че разбирането и интерпретирането на този феномен от терапията ще подсилат его-то на пациента.

4. Нетрадиционна психоанализа

4.1. Психология на Аз-а

Кохут

Кохут е първият последовател на психоанализата, който експлицира понятието за Аз-а. Той разглежда Аз-а като биполярна конфигурация. На единия полюс е грандиозният Аз, който съдържа стремежите на индивида към власт, овладяване и постижение. На другия полюс е „образът на идеализирания родител“, който съдържа идеализираните ценности и цели на индивида, с които той трябва да се „слее“.

Разглеждайки Аз-а от гледна точка на развитието, Кохут счита, че нормалният индивид се ражда с „ядрен Аз“, който е биологично обусловеният

психичен компонент. По-късно се създава и „виртуалният Аз“, свързан с представата за Аз-а на новороденото от страна на неговите родители. Интеграцията между ядрения и виртуалния Аз при оптимални обстоятелства довежда до постепенно организиране на един „кохезивен Аз“. Кохезивният Аз се предхожда от „грандиозния Аз“, който се създава въз основа на нормалните детски преживявания за себе си като център на всичко. Грандиозният аз на новороденото си взаимодейства с родителите (с тяхното реално поведение и с „виртуалния Аз“, който те представят пред детето) по начини, които постепенно сблъскват детето с обективните факти, а именно: че то не е всемогъщо от гледна точка на контрола и че неговите родители не могат да го изолират от някои „неизбежни“ нормални ситуации на фрустрация. В този смисъл при нормални обстоятелства, т. е. когато детето се обгрижва от „достатъчно добри“ родители, то има възможност да „изостави грандиозността на детството в полза на конструирането на един по-реалистичен Аз, който е по-жизнен и кохезивен“ (P. Brinich).

При описването на интеракцията между новороденото и родителите му Кохут свързва Аз и „Аз-обекти“ на детето. „Аз-обекти“ според Кохут представляват ментални репрезентации, създадени от новороденото, като отразяват начините, по които значимите други му се възхищават, окуражават, отразяват и сливат с неговите потребности. „Аз-обектът“ представлява друга личност, която обуславя чувството за Аз. Кохут използва термина „Аз-обект“ (вместо „обект“ или „друг“), когато открива в терапевтичната ситуация, че повечето хора използват другите хора като (функционални) части от себе си. Например един пациент може да изисква присъствие на терапевт само за да отразява неговите собствени схващания. В този смисъл в ранното развитие „другият“ е често пъти недостатъчно разграничен от Аз-а и при тези обстоятелства очакваният контрол върху другия е близо до контрола, който индивидът има върху собствената си психика и тяло. Това описание се отнася до архаичните Аз-обекти, които съществуват нормално в периода на детството или при възрастен с психопатология, когато процесите на развитие са били блокирани. Кохут използва термина Аз-обект и когато описва зрелите отношения между възрастни, при които има ясно осъзнаване, че другият е отделен от Аз-а. Той смята, че тези зрели взаимоотношения събуждат отново чувства, които има към своите родители от по-ранните интеракции, при които не е имало една диференциация между Аз-а и другите. Кохут казва, че: „Когато възрастният преживява подкрепящия ефект на зрелите взаимоотношения, Аз-обектите от по-ранни етапи се съживяват отново в него.“

Според Кохут всеки от нас изисква емпатични Аз-обекти за своето оценяване. В детството един емпатичен Аз-обект или 1) осигурява „огледално отразяване“, т. е. отговор на детската нарцистична екзхибиционистка наслада, или 2) става цел на детската идеализация, или 3) остава като едно човешко присъствие под формата на алтерего. Кохут твърди, че „психично здрави-

ят възрастен продължава да изпитва необходимост от отразяване на Аз-а чрез Аз-обектите... и продължава да се нуждае от обекти за своята идеализация“. Според Kohut „обстоятелството, че друг човек се използва като Аз-обект, не имплицира незрялост или психопатология. Аз-обектните взаимоотношения се появяват на всички равнища на развитието както в психично здраве, така и в психична болест“. По отношение на „огледалното отразяване“ той твърди, че то не е нещо, което терапевтът се опитва да осигури. По-скоро това е нещо, което пациентът преживява субективно като аспект на трансфера и представлява съживяване на по-ранна Аз-обектна връзка. Според Кохут необходимостта на пациента от отразяване трябва да бъде приета, разбрана емпатично, интерпретирана от страна на терапевта и преработена чрез трансфера.

В теорията на Кохут придобиването на психологическа структура от страна на Аз-а е свързано с увеличаващата се зрялост и е процес, наречен „променяща интернализация“. Променящата интернализация е възможна само в присъствието на консистентно емпатично свързване между Аз-а и неговите Аз-обекти (т. е. между детето и неговите родители и между пациента и неговия терапевт). Неизбежно при провал на емпатичната свързаност (или „оптималната фрустрация“) Аз-ът придобива способността да поема част от функциите на Аз-обектите. Така процесът на променяща се интернализация възниква отново и отново в нормалното развитие, съответно психотерапия, и довежда до Аз-структурализация. Кохут акцентира, че когато индивидът придобива Аз-структура, той не става независим от Аз-обектите, а по-скоро става способен да установи зрели взаимоотношения или „емпатичен резонанс“ с Аз-обектите от живота на възрастния.

Според Кохут Аз-ът е съставен от 3 сектора, които при съзряване конституират здравото психично развитие. Единият сектор се състои от екзхибиционистки или грандиозни потребности. Психично здравото развитие се улеснява, когато емпатичните Аз-обекти отразяват детския грандиозно-екзхибиционистки Аз. Отразяваните Аз-обекти не са перфектно „пасващи“ („оптимална фрустрация“) и при тези случаи детето придобива способността да поема функцията на Аз-обекта. Така външните знаци на одобрение се интернализират в самооценка, екзхибиционизмът и грандиозността съзряват в психично здраво отстояване на себе си.

Вторият сектор на Аз-а се състои от идеализираните потребности. Идеализираните Аз-обекти неизбежно понякога ще разочароват детето и тогава функцията на Аз-обекта ще се интернализира в постоянна Аз-структура.

Тези два сектора Кохут определя като биполярно Аз. Той включва в теорията си и трети сектор на Аз-а, който е свързан с алтерего-то. Този сектор отразява необходимостта на Аз-а да е като всеки друг. В тази връзка Кохут счита, че талантите се развиват, когато детето и възрастният работят върху една и съща дейност.

Ако Аз-обектите от детството не са достатъчно емпатични, Аз-ът губи своята кохезия и става фрагментиран. При тези обстоятелства индивидът не може да успокоява себе си по подходящ начин и търси за това външни източ-

ници като други хора или наркотици. Вместо да прояви нормално поведение на самоотстояване, се проявява враждебна агресия или свръхсексуалност. Чувството за вътрешна празнота или депресия, предизвикани от хронични Аз-обектни разочарования, води до натрапчиви опити към стимулация или успокояване на Аз-а чрез секс или агресивни атаки.

Всички видове разстройство според Кохут подлежат на „реконструиращ-интерпретативен подход“, при който патологичните детски преживявания се съживяват и преработват в трансфера. Кохут акцентира върху своята собствена формулировка за Аз-обектен трансфер. При този трансфер терапевтът окуражава експресията на архаичните потребности на Аз-а. Когато тези потребности са изразени, емпатично разбрани, но не винаги удовлетворени (ситуацията на „оптимална фрустрация“), личността постепенно съзрява чрез „променяща интернализация“.

Според Кохут има три Аз-обектни трансфера, свързани с всеки от трите сектора на Аз-а. При трансфера, свързан с отразяване, грандиозният Аз „настоява“ за постоянно отразяване; при трансфера, свързан с идеализиране, терапевтът става всемогъщият успокояващ Аз-обект, а при трансфера, свързан с алтерего-то, терапевтът е необходим като човешко присъствие и човешко сходство. Придобиването на психична структура, което оптимално би трябвало да възникне по време на нормалното възрастово развитие, сега се създава в терапевтична среда.

Кохут разкрива два вида, подлежащи на терапия, разстройства: 1) нарцистично разстройство, при което е налице само началната основа на Аз-а, като неговата структура е непълна; 2) невротично разстройство, при което Аз-ът е повече или по-малко структуриран, но личността не може да достигне своя продуктивен потенциал поради вътрешни конфликти и 3) гранично разстройство, неподлежащо на психоаналитичен метод, тъй като ядрото на Аз-а е твърде слабо, за да се активира при трансфер. Основно терапията при подхода на Кохут е насочена към нарцистичните разстройства, при които подсилването на структурата на Аз-а се постига чрез преработка на Аз-обектния трансфер. Кохут счита, че невротичните разстройства също са резултат на провали по отношение на Аз-обектите, но са възможни в по-късен период на детството (когато детето е влязло в Едиповата фаза). При невротичните разстройства за разлика от нарцистичните Аз-обектите от ранното детство осигуряват адекватно отразяване и са достатъчен източник на идеализирана сила и спокойствие.

По-долу ще се спрем накратко на някои особености в терапията на разстройствата от нарцистичен и граничен тип. Нарцистичното разстройство е базирано на защитно изграден фалшив Аз, неправомерно „издут“, с предназначението да предпазва личността от преживявания на гняв и депресия, свързани с неадекватното усещане за вътрешна фрагментираност. Терапевтичната активност не трябва да е свързана с конфронтация, а с интерпретация на нарцистичната уязвимост. Терапевтът трябва да осъзнава значимостта на възможните провали

в емпатичния си отговор, свързани с невероятната уязвимост на нарцистичния пациент. Нарцистичният пациент най-често проявява три лица, две от които са свързани със защитна емоция, а третото – с проява на липса на емоционална въвлеченост и пълна отстраненост от чувството. Пациентът ще прояви грандиозния Аз с потребността от пълно отразяване, като ще идеализира терапевта като всемогъща родителска фигура. Но когато увреденият истински Аз се появи с неговия гняв и депресия, той ще продуцира емоционална отстраненост от терапевта, за да защити себе си от болезнените чувства на уязвимост и загуба. Така терапевтът е идеализиращ, отразяващ или атакуващ обект или не присъства изобщо в психиката на пациента. При трансфера се разкрива потребността на пациента от непрекъснато отразяване, като нарцистичните рани на увредения Аз не „допускат“ реална емоционална връзка с терапевта и по-скоро са защитна фасада, зад която лежи изострена чувствителност.

Граничното разстройство е свързано с някои функции на егото като възприятие за реалността, контрол върху импулсите, толерантност към фрустрация и стабилност на егото-границите, които остават недоразвити поради провал в процеса на отделянето от майката и индивидуацията. При нормално развитие егото на детето осъзнава, приема неизбежната ситуация на фрустрация от страна на майката като част от живота. Детето с „блокирано егото“ има слаба способност да толерира фрустрациите, тъй като контролът не е интернализиран в самоконтрол и не е развит в егото-сила. От друга страна, флуидните егото-границы на такова дете го правят неспособно да разграничи чувствата и менталните състояния на вътрешни и външни. Увреденото егото или ще проектира вътрешните състояния върху другите, или ще смесва вътрешното ментално условие с вътрешните си чувства, които са негов резултат. Според психодинамичната теория детето не може да постигне „обектно постоянство“, като се отнася към хората като към части – или позитивни, или негативни, а не като към цялостност. В неговото съзнание остава противоречивият образ на добрата и лошата майка, на доброто и лошото дете и чувствата, свързани с тях (да си обичан, да си отхвърлян). При терапия „граничният“ пациент проектира тези разцепени представи за себе си и майка си върху терапевта. Като най-добър метод се посочва конфронтацията, при която вниманието на пациента се насочва емпатично към отречените, неадекватни и самодеструктивни аспекти на неговите защити, свързани с разцепване на образите за себе си и другите и създаване на основа за проява на един фалшив Аз (Masreson).

4.2. Аналитична психология

Юнг

Разработките на Юнг са тясно свързани с това, как егото си взаимодейства с несъзнаваното и как това взаимодействие трансформира психиката в процеса на индивидуация. За Юнг „индивидуацията опосредства превръща-

нето на човека в едно отделно хомогенно същество и тъй като „индивидуалността“ обхваща и нашата съкровена, крайна и несравнима с друго уникалност, тя включва и превръщането ни в цялостна личност (Аз). В този смисъл Юнг схваща процеса на индивидуация като постигане на истинския ни Аз или като „самоосъзнаване“. Той разграничава и понятието „selfish“ (от английски – егоцентричен, себичен) от схващането за Аз-а. Посочва, че индивидуацията няма нищо общо с индивидуализма, доколкото първото представлява пълно самоосъзнаване, в което се включват и социалните ни задължения, а второто представлява себеотричане, при което човек изтъква някоя лична особеност за сметка на тези социални задължения. Цел на индивидуацията е да се свалят фалшивата опаковка на персоната (олицетворяваща игрането на някаква социална роля) и да се придвижи към един по-дълбок свят на колективното несъзнавано.

В тази връзка понятието за Аз-а при Юнг се свързва с понятието за колективното несъзнавано. При З. Фройд съдържанието на несъзнателното се ограничава до инфантилните склонности, потиснати поради неприемливия им характер. За Юнг съществува лично несъзнавано, свързано с потиснат личен материал, но и колективно несъзнавано, свързано с универсалните фундаментални характеристики на човечеството. Колективното несъзнавано е извънлично, като то съответства на понятието за его в най-широк смисъл. Според Юнг колективното несъзнавано включва архетипове, представляващи вродени тенденции за формиране на репрезентации на митични мотиви. Архетипът от своя страна се отнася до една априорна матрица или перцептуален модел за подреждане и осмисляне на преживяването. Самите репрезентации не трябва да се смесват с архетипа, който е в „нерепрезентативна форма“, характеризира се с определени формални елементи и някои фундаментални значения. Архетипът сам по себе си не достига до състояние на осъзнатост.

Третирането на Аз-а в теорията на Юнг изисква разглеждането на три архетипни конструкта: Персона, Сянка и Анима/Анимус. Архетипът на Персоната се третира като комплексна цялост, която отделя „обществената“ от „частната“ личност. Персоната, представена като маска, по-скоро има отношение към идеята за разграничаване на „обществената“ от „частната“ идентичност. Според Юнг Персоната е функционален комплекс², който се появява на базата на потребността от адаптиране, като в никакъв случай не е идентична с индивидуалността. Същност тя скрива вътрешната същност на Аз-а. Отнася се до социалните роли в обществото и представлява конструкт, обозначаващ „фалшивата“ персоналност на индивида.

Юнг счита, че индивидът „заплаща скъпо“ за придобиването на подобна неавтентичност. „Избяването от истинската същност на Аз-а и придобиването на една фалшива самоличност са свързани с редица симптоми като фобии, промени в настроението и др.“ Юнг обяснява това с обстоятелс-

² С понятието „комплекс“ Юнг обозначава определено съдържание на личното несъзнавано.

твото, че егo-то е едностранчиво ангажирано, предимно идентифицирано с Персоната. Тази едностранчивост предизвиква компенсаторни реакции на другите архетипове.

Понятията за Анима/Анимес се третираат във връзка с концепта за холизъм, или несъзнателния стремеж към единство, базиран на принципа на компенсацията. Процесът на индивидуация също се разглежда като основа на стремежа на психиката към „събиране на противоположностите“. Тенденциите, свързани със стремеж към обединение на противоположностите, в най-голяма степен са отразени в конструктите, отнасящи се до половата принадлежност. Архетипът за мъжественост (Анимус) и архетипът за женственост (Анима) се конструират като противоположности.

Според Юнг свързаните с Персоната Анима и Анимус представляват вътрешната личност. Вътрешната личност е начинът, по който човек се отнася към вътрешните психични процеси. Това е вътрешната нагласа, която е обърната към несъзнаваното. Нагласата, насочена навън, или видимият характер, е Персоната, а нагласата, насочена навътре, е Анимата, или душата. В зависимост от степента на закрепеност на нагласата тя е повече или по-малко твърдо уставен функционален комплекс, с който Аз-ът се идентифицира.

Конструктът за Сянката в теорията на Юнг разкрива „тъмната страна“ на индивида, която е потисната. В този смисъл Сянката се проявява чрез проекцията и трансфера. Проявата на Сянката в тези процеси разкрива нейния морален характер. Когато неприемливите черти в личността са „изхвърлени“, върху другия това предизвиква чувство на страх и преживяване на дисоциираност. „Човекът без сянка“ е статистически обикновеният човек, който не иска да знае за себе си повече от онова, което е. Това е масовият човек, който има привилегиата да бъде винаги „невинен“ по отношение на социалната катастрофа, в която е потънал светът (Юнг).

В процеса на индивидуация започва интегриране на Сянката от страна на индивида, като проблем се оказва не опитът да се избави от нея, а да я признае. В този смисъл в процеса на постигане на зрялост индивидът асимилира тази несъзнавана част от себе си, Сянката „се разтваря“ и се замества от светлината на съзнанието.

Третирането на Аз-а в теорията на Юнг изисква разглеждане на процеса на идентификация. Юнг разкрива идентификацията като процес, при който личността е „частично или изцяло дисимилирана“, означаващо, че индивидът се отчуждава от себе си за сметка на обекта, с който се е идентифицирал. Идентификацията с обект, който не ни е сходен, е дисимилативно, доколкото отъждествяването с нещо, което индивидът не е, е противоположно на индивидуацията. Така според Юнг „идентификацията с един комплекс означава, че вече не сме господари в дома си“.

Идентификацията с един архетип предизвиква „раздуване“ на егo-то, или т. нар. състояние на притежаване. Ситуацията да си „притежаван“ от

комплекс, при което комплексът асимилира егото, може да е резултат на проекция спрямо външния обект на идентификация. В този смисъл психопатологичната ситуация според Юнг не се обуславя толкова от самото съществуване на архетиповете, а от степента, до която егото се идентифицира с тях. Идентификацията с колективен елемент в психиката е опасно, доколкото ползата от това се неутрализира от загубата на обективност, дори от пълното „разтваряне“ на идентичността. От своя страна идентичността според Юнг е остатък от първичната психологическа недиференцираност на субекта и обекта. Тя е характеристика на несъзнаваното съдържание на зрелия човек, което, докато не се е превърнало в съзнавано съдържание, остава трайно в състояние на идентичност с обектите. Идентичността не се третира нито като придобиване на еднаквост, нито като идентификация, а като идентичност *à priori*, която никога не става обект на съзнанието. Възможно е идентичността да се прояви под формата на защитните механизми на проекция и интроекция, които в редица случаи могат да се третират като патологични. Терапията от тази гледна точка трябва да е свързана с фокусиране на вниманието и разкриването на тези патологични идентификации.

Юнг обобщава своята идея за Аз-а, разглеждайки го във връзка с егото. Аз-ът „заобикаля“ егото от всички страни и следователно го подчинява. Аз-ът подобно на несъзнателното съществува *a priori* и от него се развива егото. Цел на индивидуацията е постигане на Аз-а, което за Юнг означава цялостност, която се придобива чрез периодични „спускания“ в несъзнаваното. В това отношение терапевтът трябва да улесни „спусканията“ на пациента, търсещ холистичност.

Като психологическа функция Аз-ът се третира като архетип, който обединява разделените части, като следователно има интегративна функция. Тази интегративна функция се базира на идеята за съществуването на отделни части, от които е изградена психиката ни, и взаимоотношенията им помежду им. Те са описани с графичните термини на Сянката, Анима и Анимус, които обрисуват различните аспекти, изграждащи единния Аз.

Цел на терапията е създаването на цялостна личност, която Юнг счита за различна от Аз-а. Това е свързано с улесняване на процеса на нахлуване по време на анализа на несъзнателния материал в съзнанието (Аз-а) и неговата интеграция. Възможни са два типа затруднения, които трябва да има предвид терапевтът. В единия случай Аз-ът е толкова слаб, че не може да се съпротивлява срещу нахлуването на несъзнателен материал, като се асимилира от него, което води до замъгляване на съзнаващия Аз и идентификацията му с една предсъзнателна цялост. Във втория случай се следва инстинктът за власт и Аз-ът се идентифицира с цялостната личност, което води до запазване на илюзията за всемогъществото на Аз-а. И двата случая водят до патологични ефекти.

Може да се отбележи, че за разлика от З. Фройд, който смята егото за върховен организиращ принцип на индивидуалността и следователно будно-

то съзнание – за ключ към целостта на личността, Юнг описва Аз-а като обхващащ както съзнателния, така и позсъзнателния ум; „както центъра, така и периферията на личността“. В някои от своите разработки обаче Юнг описва Аз-а като център на личността, централен архетип на личността. В този смисъл Юнг разграничава Аз-а от цялостната личност, като Аз-ът е третиран само като субект на съзнанието, а цялостната личност – като включваща и несъзнателната психика.

Този парадокс може да се изясни, като се има предвид, че Юнг влага различно значение в термина Аз. Едно от значенията на този термин е свързано с първоначален Аз, присъстващ и при раждането на индивида, по-късно пораждащ его-то, другите комплекси и централния Аз на възрастния. Другото значение, което Юнг влага в Аз-а, е разбирането за него като обединителен център или преобразяващ аспект на индивидуалността.

Според Юнг Аз-ът става достъпен за индивида едва след кризата на средната възраст. При зрелия индивид архетипът на Аз-а във връзка със своята „трансцендентна функция“ синтезира противоположностите в личността, каквито са мисленето и чувствата. Архетипът на Аз-а и трансцендентната функция са свързани с процеса на личностна трансформация, която Юнг счита, че може да се реализира в по-късна възраст.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В настоящата разработка са описани психоаналитичните възгледи за Аз-а във: „ортодоксалния“ модел; его-психологията; психологията на обектните отношения; психологията на Аз-а; аналитичната психология на Юнг.

Фройд допуска съществуването на Аз, но е по-заинтересован от разработването на метапсихология, в която акцентира върху инстинктите и несъзнаваното. З. Фройд и Хартман доразвиват теорията за функциите на его-то, като последният допуска съществуването на функцията на синтеза.

В психологията на обектните отношения, от друга страна, се акцентира върху вътрешните ментални репрезентации на обектите, включително Аз-а.

В психологията на Аз-а Аз-ът става обект от гледна точка на клиничната проблематика. Теорията е свързана с идеята за начина, по който ранният опит може да наруши развитието на нормалния и кохезивния Аз.

В теорията на Юнг Аз-ът е основен архетип. Представен е като прилежаващ интегративна функция, която обединява отделните части на личността (Персона, Сянка; Анима/Анимус) при разгръщане на процеса на индивидуацията.

ЛИТЕРАТУРА

- Фройд, З. (1990). Въведение в психоанализата. С.
- Berne, E. (1964). Games people play. N. Y.
- Brinich, P. (2003). The self and personality structure. U.K.
- Erikson, E. (1968). The problem of ego identity. In: „Identity: Youth and crisis“. N.Y.
- Fairbairn, W. (1952). Steps in the development of an object-re4lation theory of the personality. In: “Psychoanalytic studie of the personality. London.
- Freud, A. (1936). The ego and the mechanisms of defense. The writings of A. Freud. N.Y.
- Hartmann, H. (1958). Ego psychology and the problem of adaptation. N.Y.
- Jacobs, M. (1992). Psychodynamic counseling an action. London.
- Jung, G. (1931). Basic postulates of analytic psychology in the structure and dynamics of the psyche. Collected works of C. Jung, N. J.
- Kernberg, O. (1975). Object-relations theory in psychoanalysis. N.Y.
- Klein, M. (1935). On identification. In M.Klein, P.Heimann and R.Money-Kyrle (Eds.) New direction in psychoanalysis. The structure of the infant conflict in the pattern of adult behaviour. London.
- Kohut, H. (1971). Analysis of the self. N.Y.
- Loevinger, J. (1976). Ego development. London.
- Masterson, J. (1988). In search of the real self. N.Y.
- Wallis, K.& Poulton, J. (2001). Internalization. Buckingham.
- Winnicott, D. (1968). The use of the object and relating through identifications in playing and reality. London.

